

**SECCIÓ HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA,**

A CÀRREC

D'EVA SERRA

Em van demanar a l'inici de l'actual curs acadèmic la participació en la taula rodona per a la Secció Històrico-Arqueològica. La meva aportació parteix del coneixement només parcial del cicle de conferències.

Aquestes conferències han parlat de salut, de país, de llengua, de cultura, de demografia, d'organització del territori, de socialització a través del treball i de catalanisme o nacionalisme polític. És a dir, s'ha fet un repàs d'alguns dels principals reptes interns de la societat catalana actual des de la perspectiva dels desafiaments propis i internacionals.

Vull fer tres reflexions breus:

— La primera, valorativa del cicle a partir del seu coneixement parcial.

— La segona, una aproximació crítica sobre el moment polític actual, que em sembla necessari fer, si cal assumir conclusions sobre el cicle i els seus objectius.

— La tercera, una valoració de la societat civil actual.

De les conferències conegudes voldria destacar allò que m'ha semblat més valuós. De l'aportació de Josep Laporte, la relació que ha establert entre política i salut, conscient que la salut no és merament un afer mèdic. De la de demografia d'Anna Cabré, el seu optimisme, no sols pel que fa a l'augment de l'esperança de vida —que pot ser un fet més o menys positiu segons la qualitat amb què allarguem la vida—, sinó sobretot pel rejuveniment que promet la nova immigració a la nostra societat, qüestió que ha recollit amb encert Puig Salellas en indicar la importància que les dues onades immigratòries del segle XX han tingut per a la vitalitat del país. Tanmateix ens calen mecanismes d'integració social. Força interessant ha estat en aquest sentit la conferència de Jordi Pujol sobre immigració. Efectivament som davant de nous desafiaments, que no podem pas obviar en nom d'allò que en diem *políticament correcte*. Els riscos del moment reclamen una voluntat d'intervenció política, una reactualit-

zació del binomi drets-deures ciutadans i una reactualització de la cohesió social enfront de qualsevol passivitat o de fer veure que no passa res. Ara, una cosa és certa, sense papers, sense treball, sense escolarització i sense habitatge i sanitat, la societat no pot reclamar integració. Cal elevar, doncs, el llistó de la implicació i el nivell de la consciència política enfront dels nous fenòmens socials, en benefici del país i dels nouvinguts. M'ha semblat envellida la intervenció de Josep M. Castellet. És propi dels anys seixanta defensar una política instal·lada en un bilingüisme estatalista consolidat. La societat catalana reclama un reforçament de la cultura nacional —que no s'ha de confondre amb l'estatal—, segons unes bases lingüísticoculturals pròpies creatives, amb una segona llengua franca per a funcionar, que no és l'espanyol, i una realitat civil segurament poliglota. Els models estatals monolingüístics o de bilingüisme regionalista han passat a la història. D'altra banda, al meu entendre, el discurs de Josep M. Castellet segueix definint com a cultura catalana, i sense cap visió crítica, tot allò que, gràcies al franquisme i a les transaccions de la transició, s'ha fet amb el monopoli cultural del país. Al costat d'aquest dèficit crític, la ponència no fa cap esment als Països Catalans com a marc d'identitat lingüísticocultural, si més no. Des del passat i sense cap visió completa de la nació catalana, la conferència sobre un projecte cultural català per al segle XXI és del tot inadequada.

315

Pel que fa a la intervenció de Puig Salellas, em centraré en allò que comparteixo o en allò que difereixo perquè em permet situar la segona reflexió. Penso que caldria revisar la visió excessivament decadentista dels segles XV al XVII. Malgrat la manca de dinastia pròpia, una qüestió no pas menor a l'època, el marc legislatiu i institucional era sòlid i va permetre una resistència permanent per a neutralitzar la desertització de la política imperial. El creixement del segle XVIII és fruit de les estructures socials i polítiques dels segles XVI i XVII

i no de cap unitat econòmica borbònica. El discurs dels segles XIX i XX de Puig Salellas m'ha semblat molt interessant des d'un punt de vista jurídic, però massa impregnat històricament d'uns trets exclusivament vicentianosoleturians no compensats pels trets populars i democràtics que altres historiadors com Josep Termes han assenyalat pel que fa als orígens i a la qualitat social del catalanisme.

Segurament caldria tenir presents aspectes importants, com les continuïtats històriques soterrades a través del segle XVIII borbònic, el republicanisme federal del XIX, la formació social catalana compartida pel País Valencià amb una estructura de classes mitjanes i populars de pes social important i menys subalternes del que es pensa. Tot i la pèrdua de sentit de poder polític, la pressió del passat històric en l'afer polític hi va ser, així com un funcionament social de tendència més democràtica que oligàrquica per raons d'estructura social en transformació, perquè hi havia condicions per a fer-ho, per raons de passat històric i per raons d'experiència política que procurava adequar empíricament el marc polític a les necessitats del model social. En definitiva, la mancomunitat noucentista és un ajustament polític plegat d'empirisme per a poder sobreviure sota un estat impropï. Puig Salellas diu en més d'una ocasió que les solucions catalanes tenien lloc enmig de l'oposició del nacionalisme espanyol de dretes i d'esquerres (1919, 1932). Això ens obligaria, també amb vista al segle XXI, a caracteritzar la naturalesa social de l'Estat espanyol. Des del meu punt de vista ha estat i continua sent una estructura política d'origen imperial i caràcter autoritari fruit d'un pacte social d'oligarquies financeres, terratinents, militar i funcionarial en què la burgesia catalana ha estat col·laboradora subaltern. Sense aquesta caracterització prèvia no es pot entendre el catalanisme o el nacionalisme català, sempre només vist en termes economicoburgesos i ben poques vegades en termes populars democràtics. És una

manera d'obviar la història particular dels catalans en el procés de formació de la democràcia com a manera d'entendre les relacions polítiques necessàries per a adequar-les a la seva estructura social. Això em sembla important, perquè l'odi espanyol al catalanisme no és l'odi als catalans, és l'odi a la democràcia. Una anàlisi de la història del País Valencià ens demostra precisament el caràcter fronterer del país entre el populisme dretà de vocació més espanyola i el civisme democràtic de vocació més catalana.

La pressió espanyola ha alterat sempre les bases democràtiques de la nostra societat, finalment esclafades per un franquisme irreversible. La meritocràcia i l'obrerisme radical de la nostra societat van ser pràcticament liquidats. Com en temps de Felip V, el nostre model polític no va morir de mort natural sinó per la força de les armes.

L'estructura de classes catalana ha canviat per raons repressives, per l'intervencionisme de l'Estat i pels canvis de l'economia mundial. En el marc d'aquests canvis, el país va refer la memòria històrica a través de classes socials populars mitjanes autòctones de caràcter confessional i conservador, les úniques populars que van poder sobreviure a la crema; a través també de classes benestants de marxisme o socialisme il·lustrat, i a través d'una nova classe obrera poc urbana i amb poc passat democràtic. Tal com diu Puig Salellas, l'Estatut de Sau no és autodeterminista. No ho podia ser. No sols per imperatius d'Estat sinó per febleses nacionals. Tanmateix jo substituiria el concepte de *catalanisme relatiu* que Puig Salellas proposa i enraonaria més de *democràcia relativa*. I sobretot parlaria més de les febleses de voluntat política catalana lligades a les febleses d'unes elits, que són això, més elits que no classes dirigents. L'acceptació d'una incerta Espanya plural dins una Europa dels estats indubtable no és més que el reflex d'una dimissió nacional i democràtica. Per aquesta mateixa raó no comparteixo la separació que fa Puig Salellas

entre necessitats socials de necessitats pàtries, perquè no hi ha les necessitats pàtries en abstracte. En canvi, comparteixo amb Puig Salellas la consideració que els plantejaments estatutaris són anacrònics perquè no es poden defensar els drets col·lectius dels pobles i de les identitats fora de la ciutadania tot deixant aquesta en mans dels estats. A Europa, fa segles, des de Grècia si més no, el nivell identitari sempre comporta un referent de ciutadania. És cert el que diu Puig Salellas que el cicle històric de l'Estat com a forma d'organització política ha iniciat la fase final i s'ha incrementat el sentit crític del ciutadà. D'acord que la mundialització exigeix una altra ordenació política, però al costat del reforçament del concepte de ciutadania, perquè amb la possessió d'aquest concepte és quan les persones i els pobles tenen i poden defensar drets polítics i socials.

Si volem atorgar a les conferències una certa voluntat d'incidència ens cal intentar lligar els seus discursos amb el discurs del país. Per mi, tot aquest esforç de reflexió o les ambicions de la nostra presidència d'elaborar llibres blancs d'orientació per als polítics només té sentit des d'una posició nacional i democràtica sense ambigüitats: nacional vol dir des d'una visió de Països Catalans que aquestes conferències considero que no han tingut. Cal aclarir si som *principatins* o nacionals. Democràtica vol dir des de les necessitats de la nostra societat en plena independència fora de pressions de partits propis o forasters. Aparentment això són obvietats. Però em sento obligada a parlar-ne perquè hi ha aspectes inquietants dins la nostra societat, com està posant en evidència el debat de l'Estatut, que ens obliguen a preguntar-nos si l'Estatut és un mer instrument ideològic de propaganda mediàtica o és un instrument fruit de la voluntat política d'un projecte de país.

La reflexió pot semblar fora de lloc o no pertinent. Però al meu entendre estem vivint uns moments de feblesa

nacional i democràtica (frivolitat política) que fa pensar en l'existència de greus dèficits democràtics. S'observen febleses nacionals per l'existència d'aspectes de dimissió de poder públic al costat d'un ideologisme polític poc seriós. Com és possible pensar en un estatut, barallar-se per si cal dir si som o no som una nació, tot deixant de banda els poders fàctics que actuen al nostre país i estan canviant les nostres condicions de vida, des de la famosa línia de molt alta tensió fins a la política hidràulica de l'ACA o de l'AGBAR? Fa molts anys que s'ha deixat de parlar de poders fàctics, i una democràcia no es pot permetre aquest luxe. Es discuteix l'Estatut, no sols sovint al marge del finançament, sinó de la llei electoral i del model lingüísticocultural, energètic, de comunicacions o hidràulic —per al model català és tan important un Ebre com un Xúquer viu, o la política lingüística de la Generalitat en relació amb poders fàctics editorials com Planeta o la ponderació territorial del vot en un marc polític que vol portar més presons a la Segarra, fora de la cosmopolita Barcelona. Sense connectar uns models per a defensar, i uns poders fàctics —sovint reforçats per l'Estat— que hauríem de neutralitzar amb l'Estatut, som davant d'un estatut ideologista mancat de projecte de país i de voluntat política. La política hauria de ser, si més no, l'art de corregir els desafiaments.

Dir «Som una nació» hauria de voler dir una voluntat de reconeixement del nostre territori nacional —i la qüestió dels Països Catalans no es pot obviar. Vol dir una voluntat de ser una unitat d'organització social europea i una voluntat de racionalització pròpia dels recursos. Vol dir començar a aprendre a distingir entre espai propi o regió espanyola. Vol dir saber quin és el subjecte polític i no passar-se el temps rumiant la millor fórmula de subordinació. No hi ha cap rastre de tradició garibaldina en la formació de l'Estat espanyol, que no és ni ha estat mai un marc de racionalització nacional sinó un factor de distorsió. Amb el temps, l'únic que ha can-

viat són els mitjans de l'Estat —política imperial als segles moderns, exèrcits i provincialització als segles contemporanis, monopolis econòmics i culturals estatals actualment. Segles enrere vam ser un territori de pas d'exèrcits imperials; ara som un territori de pas d'exèrcits energètics. La dependència política d'una estructura estatal tan impròpia ens deforma com a país i ens fa un país contrafet i esguerrat.

Altres símptomes inquietants tenen a veure amb l'afebliment de la democràcia. Aquests símptomes són diversos, però en podem indicar algun d'important, com l'expansió dels partits polítics com a plataformes clientelars que tendeixen a envair l'opinió pública, a segrestar les institucions cívi-ques i a substituir els models d'integració, solidaritat i cohesió social per la formació —via subvenció, si cal, i a la manera del *panem et circenses* romana— de grups de pressió —en el fons clienteles de vots—; des de les *ferias de abril* fins als *lobbys* llatinoamericans estimulats clientelament, entre d'altres, es poden aguditzar els conflictes socials sense referents. Això és un fet que, evidentment, va més enllà de casa nostra, però en el nostre cas ja és impulsat per una llarga trajectòria de populisme o Il·lustració franquista. No hem sortit indemnes del totalitarisme franquista i estem immersos en grans canvis de model social força coixos de democràcia i de consciència política nacional. La democràcia s'ha convertit en una tècnica electoral per a dretes i esquerres i això ens perjudica greument com a país.

Podríem afegir-li els desafiaments de la mundialització. Cal dir que no sabem ben bé on som, si hi ha iniciativa política pròpia en el terreny internacional o si hi ha teixit empresarial amb dinàmica pròpia. Volem empresariat de sectors productius o ja ens va bé el model de sol i platja franquista o convertir-nos en un mer parc temàtic? Coneixem les nostres estructures socials actualment? El desafiament de la globalització imposaria més pensament científic, si el que

volem és fer política nacional i no només gestió administrativa d'interessos aliens o d'interessos combinats de monopòlis econòmics i Estat.

Hi ha un món reivindicatiu, que pertany a l'escenari extraparlamentari, més despert del que podríem esperar en la lluita per l'aigua, per les infraestructures viàries o energètiques o en la defensa del patrimoni industrial o cultural. La societat civil està molt debilitada i, tanmateix, menys preocupada pel vot; té en la seva tasca quotidiana valors positius de model de país, sovint enfrontats amb la política convencional. Tot i l'intent de segrest polític de la debilitada societat civil aquesta va fent, en una realitat quotidiana de treball diari. El Fòrum de les Cultures, per exemple, va menysprear l'exposició completa sobre les llengües a «Veus». Uns professionals de qualitat fora de les ambicions clientelars de la política han estat capaços d'organitzar i fer-nos rumiar a la Universitat de Barcelona. Si més no, l'exposició «Les llengües a Catalunya» és un inventari real de l'actual realitat lingüística a Catalunya. Només els mestres i les mestres saben la relació que s'estableix entre aquestes comunitats i Catalunya. L'exposició ha verificat el descobriment que algunes d'aquestes comunitats fan de les identitats pròpies en ser a Catalunya. Els amazics descobreixen millor que a cap altre lloc d'Europa la seva condició de poble sotmès. Això és un terreny obert d'identificació interactiva que afavoreix els processos de cohesió democràtica d'integració nacional. Sense oblidar altres col·lectius importants des d'aquesta perspectiva, com el de Veu Pròpia.

Les meves conclusions són aquestes: necessitat de coneixement científic del país, projecte nacional real i no virtual, democratització de la política, crítica al clientelisme polític, opinió pública lliure i potenciació d'una societat civil fora del segrest institucional.

